MSS No. 187 Subject Language

Name of MSS अरव्यत प्राक्रिया सारस्वत टिपाणि-वृत्ति

Author - -

Period - - Folios 22

Script Sanskrit Source Prithipal Singh, Amritsar

Missing Folios - -

187

ओं श्रीगणेशायनमः॥ ओं श्रीकृष्णायनमः॥ ओं लक्ष्मीनृसिंहं प्रणिपत्य का
रुण्यांबुधिं स्वपद्माकरभट्टमुख्यान्॥ सारस्वतीयां च निवादि वृत्तिं क
मात्लिखेयं गणपत्प्रसादात्॥ १॥ अथाख्यातप्रक्रियानिरूप्यते॥१॥

ओं महो १ — महो १

धातोः वक्ष्यमाणाः प्रत्यया धातोर्ज्ञेयाः॥ भ्वादिः॥ भूसत्तायामित्या
दिशब्दो धातुसंज्ञको भवति॥ स च त्रिविधः॥ आत्मनेपदी परस्मैपदी
उभयपदी चेति॥ आदनुदात्तङितः॥ अनुदात्तेतो ङितश्च धातोरादि
त्यात्मनेपदं भवति॥ ञित्स्वरितेतत उभे॥ ञितः स्वरितेतश्च धातोरुभे

आत्मनेपदपरस्मैपदेभवतः आत्मगामिफलमात्मनेपदं परा
गामिचेतफलंपरस्मैपदंप्रयोक्तव्यमनयर्थात् परतोन्यत एवो
क्तनिमित्ताविधुरादन्यस्माद्धातोःपरस्मैपदंभवति नवपरस्मैप
दानि तिवादीनामष्टादशसंख्याकानामाद्यानिनववचनानि
परस्मैपदसंज्ञकानिभवंति परास्यात्मनेपदानि वर्त्तमाने
तिप् तस् अंति सिप् थस् थ मिप् वस् मस् ते आते अंते से
आथे ध्वे ए वहे महे ॥ प्रारब्धोपरिसमाप्तक्रियायोपलक्षितःका

ॐ महि २

लोवर्त्तमानस्तस्मिन्नभिधेयेतिवादयः प्रत्ययाभवंति अस्यातिवा

दे: पाणिनीयानांलडितिसंज्ञा नाम्निचयुष्मदिचास्मदिचभागैः भरी

प्रथममध्यमोत्तमः नामादिषूपपदेषुसत्सुत्रिभिर्भागैरेतेप्रत्या २

याभवंति अत्र नाम्निप्रयुज्यमानेचशब्दादप्रयुज्यमानेपिप्रथमः

युष्मदिमध्यमः तथैवास्मद्युत्तमः कर्त्तरिपंच पंपरस्मैपदंकर्त्त

रिभवति चकारादात्मनेपदमपि तत्रभ्रइत्येतस्मात्परस्मैपदि

नोऽविकरणात्तिवादयोयोज्यंते तत्रैकत्वविवक्षायांप्रथमपुरु

षैकवचनेभवति पूरुतिस्थिते पकारः पित्कार्यार्थः अपकर्त्तरि धा
तोरप्रत्ययोभवति कर्त्तरिविहितेषुतिवादिषुचतुर्षुदिपर्यंतेषु
परतः पकारोविकरणभेदज्ञापनार्थः गुणार्थश्च गुणः धातो
रंत्यस्यनामिनोगुणोभवति अवादेशः औभवति अपिमा
दिर्ङित् पकारेतंतादिकंचविहायान्यःप्रत्ययोङित्संज्ञकोभवति
क्ङित्यद्युसि कितिङितिचपरेधातोर्गुणोनभवति द्युसंवर्जयित्वा
कृतद्विर्वचनादुसिपरेनुभवति ततोङित्वात्सिगुणप्रतिषेधेअप्र

ॐ महो र

स्यन्तिभिन्नोगुणोभवत्येव स्तोविसर्गः भवतः वहुत्वविवक्षायां।
भवन्तिइतिस्थिते अदे अकारस्यलोपोभवतिअकारे एकारेचपरे
भवति भवसि भवथः भवथ कोरा अकारस्यवकारे मकारेच
परेआत्वंभवति भवामि भवावः भवामः सराजाधार्मिकोभव
ति त्वंसाधुर्भवसि अहमात्मविद्भवामि इत्यादिप्रयोगःकर्तव्यं अप्रा
धान्याद्व्रपुरुषविशेषः तत्रक्रमेणपुरुषप्रयोगोभवति सा
धुस्तवंत्वंचभवथः युगपत्प्राप्तौपरः अहंचत्वंचसचपंडिताभ।

भटी ३

व्याम: भूङ्प्राप्तावात्मनेपदी तस्मात्तेप्रभृतीनि नववचनानि
योज्यानि अप्गुणावादेशः भवते आदाथई अकारात्परस्यात।
आथसंबंधिनआकारस्यइकारोभवति भवेते भवंते भवसे
भवेथे भवध्वे भवे भवावहे भवामहे तत्रियंभवते विधिसं
भावनयोः यात् यातां युस् यास् यातं यात् यां याव याम ई
त ईयातां ईरन् ईथास् ईयाथां ईध्वं ईय ईवहि ईमहि वि
धिःकनेव्यापोपदेशः संभावनंकल्पनमूहस्तत्रयादादयःप्रत्य

उं
महो·
८

याभवंति लिङिति संज्ञा चैषां पाणिनीयानां यां अकारात्परोयाई
भवति अइए भवेत् भवेतां भुसरट् अकारात्परोयुसरडागर
मोभवति भवेयुः भवेः भवेतं भवेत यामइयं अकारात्परोया
मइयंभवति भवेयं भवेव भवेम शिष्योगुरुशुश्रूषकोभवेत्
इतिविधिः भवेदसौवेदपारगोब्राह्मणत्वादितिसंभावनं भवेत्
भवेयातां भवेरन् भवेथाः भवेयाथां भवेध्वं भवेय भवेवहि
भवेमहि अहंहरिंभजेभवेयः आशीःप्रेरणयोः लुप् तां अंतु

हि तं त आनिष् आमप् तां आतं अंतां त आथां धं ऐप् आ
वहैप् आमहैप् आशासप्रार्थनमाशीः परस्मैपदार्थमशंसनंवा
प्रेरणांप्रवर्त्तनं तत्रतुवादयः प्रत्ययाभवंति एषांसंज्ञालोट् तु
ह्योस्तातङ्ङाशिषिवाचक्तव्यः तातङिःतिङिःकिरणांगुणवृद्धिप्रति
षेधार्थंनतेमादेशार्थं भवतु भवताद्वा भवतां भवंतु अतः
अकाराद्धुत्तरस्यहेर्लुग्भवतिनतुतातङ् भव भवतात् भवतं भ
वत भवानि भवाव भवाम आयुष्मान्भवतुभवानित्याशीः॥

ॐ
सास्व
५

अध्ययनायोद्यतोभवसौम्येतिप्रेरणे भवतां भवेतां भवंतां भव
वस्व भवेथां भवध्वं भवै भवावहै भवामहै हरिंभवस्त्वं अन
द्यतनेतीते दिप् तां अन् सिप् तं त अमिप् व तन् आतां अंत
थास् आथां ध्वं ईवहि महि अतीतायारात्रेर्योमद्ध्यादर्वाक्या
वदागामिन्कः प्रथमंयाम द्वयं सोऽद्यतनस्ततोऽन्योऽनद्यतनस्त
स्मिन्ननद्यतनेऽतीतेकालेदिबादयःप्रत्ययाभवंति एषांसंज्ञा
लङ् दिसिमि इत्येतेषामिकारउच्चारणार्थः ततोनकारइत्यतस्य

कर्त्तरीतिविशेषणार्थः वावसानेइतिदकारस्तकारः दिवादावट्
दिवादौपरेधातोरडागमोभवति अभवत् अभवतां अभवन्
अभवः अभवतं अभवत अभवं अभवाव अभवाम ह्योऽभव
त्तस्त्रुत्रः अभवत अभवेतां अभवंत अभवथा अभवेथां अभ
वध्वं अभवे अभवावहि अभवामहि मराज्यमभवत इत्यादि
परोक्षे णप् अतुस् उस् थप् अथुस् अणप् व म ए आते इ
रे से आथे ध्वे एवहे महे धातोः परोक्षेऽतीतेकालेणवादयोभवं

ॐ
महो
६

ति एवंसंज्ञालिट् द्विश्च एवादिसंयोगे धातोर्द्विवचनंभवति
एादिःकित् अपित्लादिःकिद्भवति समरादिर्द्विरद्धिः सस्वर॰
आद्योऽवयोऽद्विरुक्तोऽद्विर्भवति भ्रमएपुइतिस्थितेएाकारोव
द्यर्थः पकारःपित्कार्यार्थः आभ्वोर्णादौ एवंसाकारसंभूएाद्
सचआकारोभवतिएवादौसति ह्रस्वः एवंसंबोधिनोदीर्घस्यह्र
स्वोभवति रूपानांजवचपाः एवंसंबोधीनांऊपानांजवाश्चपा
श्चभवंति ऊडधबभानांजडदगबाभवंति खफछठथानांचटर॰

६

तकपाभवंति भुवोवुक् भुवोवुगागमोभवतिणवादोस्वरेपरे व
भूव बभूवतुः बभूवुः क्रादेर्णादेः क्रसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुइत्येत
स्मात्परस्यवसादेर्णादेर्गणस्यइट्नभवति अन्यस्मान्नियमादति
टोपिइडागमः बभूविथ यदागमस्तद्गुणीभूतास्तद्ग्रहणेनगृह्यं
ते इतिन्यायादिटोपिणवादित्वंतेनथपिवुक् बभूवथुः बभूव
बभूव बभूविव बभूविम वलीर्वलवान्बभूव बभूवे बभूवा
ते बभूविरे बभूविषे बभूवाथे नामिनोऽवुतुर्णोधोढः नाम्नः

नाद्यातोऽन्नरसतिवादिचतुर्थव्यतिरिक्तस्य लिङो लुङ्लिटश्च
धस्यढोभवति अत्रसेटोहलादेरितिवक्तव्यं वभूविढ्वे वभूवि
ध्वे वभूवे वभूविवहे वभूविमहे रामोराज्यंवभूवे आशि
षि यात् यास्तां यासुः यास् यास्तं यास्त यासं यास्व यास्म
सीष्ट सीयास्तां सीरन् सीष्ठास् सीयास्थां सीध्वं सीय सीवहि
सीमहि धातोराशिषि सीयादादयोभवंति एषांसंज्ञा आशीर्लिङ्
भूयात् भूयास्तां भूयासुः भूयाः भूयास्तं भूयास्त भूयासं भूया

स भूयास्म आशीर्यादादौ पक्किदितिवक्तव्यं ततो गुणाभावः स
श्रीमान्भूयात् भूसीष्ट इतिस्थिते सिसतासीस्यपामिट् धातोः प
रेषां सिसतासीस्यपामित्सेतेषां इडागमो भवति गुणावादेशौ षत्वं
भविषीष्ट भविषीयास्तां भविषीरन् भविषीष्ठाः भविषीयास्थां
भविषीध्वं भविषीढ्वं भविषीय भविषीवहि भविषीमहि हरितं
भविषीष्ठाः स्वस्तने ता तारौ तारस् तासि तास्थस् तास्थ तास्मि
तास्वस् तास्मस् ता तारौ तारस् तासे तासाथे ताध्वे ताहे तास्वे

ओं
महो
८

हे तास्महे स्योभावसर्थेतादयोभवंति एषांसंज्ञाल्लुट् इट्गुणावा
देशाः भविता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितास्थः भवि
तास्थ भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः स्वस्तेहरिः प्रत्ययोभवि
ता भविता भवितारौ भवितारः भवितासे भवितासाथे भवि
ताध्वे भविताहे भवितास्वहे भवितास्महे स्योहरिं भवितासे
स्यादौ भविष्यतिस्यप् धातोर्भविष्यतिकालेस्यप्रत्ययोभावति
तिवादिष्वष्टादशसुपरेषु एषांसंज्ञाल्लृट् भविष्यति भविष्यतः

भविष्यंति भविष्यसि भविष्यथः भविष्यथ भविष्यामि भवि
ष्यावः भविष्यामः कल्कीधर्मप्रवर्त्तकोभविष्यति भविष्यते भ
भविष्येते भविष्यंते भविष्यसे भविष्येथे भविष्यध्वे भविष्ये भवि
ष्यावहे भविष्यामहे सावर्णीराज्यंभविष्यते सप्तक्रियातिक्रमे क्रि
यायाअतिक्रमेऌतश्विद्धैगुरुणादनिष्पन्नोसत्तांदिवादिपरःस्मप्रत
योभवति अस्यसंज्ञाल्लृङ् अडागमः अभविष्यत् अभविष्यतां अ
भविष्यन् अभविष्यः अभविष्यतं अभविष्यत अभविष्यं अभवि

ओं
महो.
६

ष्याव अभविष्याम यदिसुवृष्टिः सुराज्यंचाभविष्यत् तदासुभि
क्षमभिष्यत् अभविष्यत अभविष्येतां अभविष्यंत अभविष्य
थाः अभविष्येथां अभविष्यध्वं अभविष्ये अभविष्यावहि अ
भविष्यामहि भवान्यदिधनंअभविष्यत तदासुखंअभविष्य
त भूतेसिः धातोर्भूतमात्रेकालेसिःप्रत्ययोभवति दिवादिपरः
अस्यसंज्ञालुङ् इकारःसेरितिविशेषणार्थः अडागमः अभूस
त् इतिस्थिते दादेःप पेपरस्मैपदेपरेअपितदाधास्थाइणभूपि

वतिभ्यःपरस्यसेर्लोपोभवति शाच्छासाघ्राधेटोवेतिवक्तव्यः भुवः
सिलोपेलुग्वक्तव्यः तेनगुणेरवृद्धयोन अभूत् अभूतां भुवःसि
लोपेस्वरेलुग्वक्तव्यः अभूवन् अभूः अभूतं अभूत अभूवं अ
भूव अभूम ब्रह्माऽभूत् आत्मनेपदेसिः इट्गुणावोषत्वंढु
त्वंअट् अभविष्ट अभविषातां आतोऽन्तोदनतः आत्मनेपद
स्यात्इत्येतस्माद्भवति अनकाराद्उत्तरस्य अभविषत अभविष्ठाः
अभविषाथां धकारेपरेसलोपोवक्तव्यः धेसलोपोवासस्यद्दः

ॐ
महीः
१०

तिकेचित् अभविध्वं अभविढ्वं अभविड्ढ्वं अभविषि अभविष्वहि
अभविष्महि रामोराज्यं अभविष्ट माङि लुङ्लङौव्य माटः माङ्योगे
प्रयुज्यमानेऽटोलोपोभवति स्मयुक्तलङ्ः मास्मभूत् मास्मभवत्
परस्मैपदी चितीसंज्ञाने ईकारईत्कार्य्यार्थः एवंवन्निवादयः
अपृक्तमेरि उपधायालघोः धातोरुपधायालघोर्नामिनोगुणोभव
ति चेतति चेतेत् चेततु अचेतत् द्वित्वं पूर्वसहसादिशेषः पू
र्वस्यादिर्हसशिष्यतेऽन्येलुप्यंते गुणः चिचेत् चिचिततुः कितातु

१०

णाभावः चित्यात् चेतिता चेतिष्यति अचेतिष्यत् चेतसत् इतिस्थि
ते सिसनासीसपामिट् से: सिराद्वामरयोर्दिस्पोरीडागमोभवति
इट्ईटि इट्उत्तरसस्तेर्लोपोभवति ईटिपरे अचेतीत् अचेतिष्टां
साविदः सेराकारांताद्विदश्वोत्तरस्याऽनउसमवति अचेतिषुः चु
तिरभ्यासेचने इरनुवंधः इतोंवतिविशेषणार्थः च्योतति च्यो
तेत् च्योततु अच्योतत् च्युतणप् द्वित्वं पूर्वसहसादिशेष चुच्यो
त् चुच्युततुः चुच्युतुः च्युत्यात् च्योतिता च्योतिष्यति अचेतिष्यति

ॐ महो ॥

अच्योतीत् हरितोवा हरितोधातोर्वाङ् प्रत्ययोभवतिसेरपवा
दः इकारोगुणप्रतिषेधार्थः अच्युतत् श्च्युतिरक्षरणे श्च्योतति
श्च्योतेत् श्च्योततु अश्च्योतत् द्वित्वं नणशात्खयाः द्विर्वचने
ऽचितयत्सर्वंरूपंतस्यशात्तउत्तरः खयाः शिष्यंतेनशत्साः चुश्च्
श्च्योत चुश्च्योततुः चुश्च्योतुः श्च्युत्यात् श्च्योतिता श्च्योतिष्यति
अश्च्योतिष्यत् अश्च्योतीत् अश्च्युतत् मंथविलोडने विलोड
नमाकुलीकरणं मंथति मंथेत् मंथतु अमंथत् नोलोपः

॥

धातोरुपधाभूतस्यनकारस्यलोपोभवतिकितिङितिचपरे इत्युप
धानकारस्यलोपेप्राप्ते ऋसंयोगान्न ऋदन्तात्संयोगाच्चपरोसणादिः
किन्नभवति तेननलोपाभावः ममंथ ममंथतुः संयोगादेर्वाकित्वमि
तिकश्चित् ममथतुः ममस्थुः मंथ्यात् मथिता मंथिष्यति अमं
थिष्यत् अमंथीत् कुथिपुथिलुथिमथिहिंसासंक्लेशनयोः
इकारइदितकार्यार्थः इदितः इदितोधातोनुमागमोभवति कुं
थति कुंथेत् कुन्थत अकुंथत् द्वित्वं कुकोथ्यु: पूर्वसंबंधिनो

कवर्गहकारयोश्चुत्वंभवति लघूपधत्वाभावान्नगुणः चुकुम्स॥
चुकुंसतुः चुकुंसतुः इदितोनलोपाऽभावः कुंस्यात् कुंसिता
कुंसिष्यति अकुंसिष्यत् अकुंसीत् षिधुगत्यां उकारउदित्का-
र्यार्थः आदेशःसः षोपदेशस्यणोपदेशस्यचधातोरादेर्वर्त्त-
मानयोःषकारणकारयोःसकारनकारौभवतः सेकृसृपसृस्तृस्त्य
जसृस्त्यासदन्त्यजन्तसादयः एकाचःषोपदेशाःष्वष्कस्विदस्वदा-
स्वञ्जस्वप्स्मिङःणोपदेशास्तुनानर्द्दनाटिनाथृनाधृनन्दक्कनॄनन्दरः न

कारजावनुस्वारपञ्चमौफलि धातुषु सकारजसकारस्यषादवर्ग
स्तवर्गः नामधातुष्ठीवष्वक्कष्विवांसत्वन्नास्ति गुणः सेधति निष
र्वः प्रादेश्च तथातोस्तुनमो प्रादेरुपसर्गान्तरे धांसादीनांनमादी
नांच धातूनां सकारनकारयोस्तौ एवंभावनौतावेवषकारनका
रौभवतः षत्वणत्वनिमित्तेसति निषेधति सेधेत् सेधतु श्र
ट्ठित्वमवधानेपिषत्वंन्यषेधत् निषिषिधतुः निषिषिधुः सि
ध्यात् सिधिता सेधिष्यति असेधिष्यत् असेधीत् षिधगत्यां

ॐ स्त्रेमांगल्येच उकारः ऊदित्कार्यार्थः सेधति सेधेत् सेधतु

महो असेधत् सिषेध सिध्यात् ऊदितोवा ऊदितोधातोरिड्वाभव

१२ ति स्व स्रति हपति हृञ् रध नस् द्विपू त्रप् द्रुह सुहामिड्वा

वक्तव्यः सेधिता सेधितारौ सेधितारः इत्यादिपक्षे तथोरधः

झभांताद्धातोः परयोस्तकारथकारयोर्धकारादेशोभवति इट्‌धातिं

विना सेद्धा सेद्धारौ सेद्धारः सेद्धासि सेद्धास्थः सेद्धास्थ सेद्धा

स्मि सेद्धस्वः सेद्धास्मः सेधिष्यति सेधिष्यतः सेधिष्यंति से

त्स्यति सेत्स्यतः सेत्स्यन्ति इत्यादि असेधिष्यत् असेधिष्यतां
असेधिष्यन् इत्यादि असेत्स्यत् असेत्स्यत् असेत्स्यतां असेत्
स्यन् इत्यादि असेधीत् इडाभावे अनिटोः नामिवतः नामि
वतोऽनिटोधातोः परस्मैपदे परेसिप्रत्ययेउपधायावृद्धिर्भवति
सेः असैत्सीत् झसात् झसादुत्तरस्यसेर्लोपोभवतिझसेपरे असै
द्धां असैत्सुः खदस्थैर्येहिंसायांच खदति खदेत् खदतु अ
खदत् अतउपधायाः धातोरुपधायाअकारस्यवृद्धिर्भवति

ॐ मही २५

ञ्जातिच चखाद चखदतुः चखदुः चखदिथ गात्नमोवाणि

ह्वकव्यः चखाद चखद चखादिव चखादिम खद्यात् खद्या

स्तां खद्यासुः खदिता खदितारौ खदितारः खदिष्यति खदिष्या

ति खदिष्यतः खदिष्यंति अखदिष्यत् अखदिष्यतां अखदि

ष्यन् अणितोपि परस्मैपदे परेसिणिड्भवति अखादीत् णिनाद

तउपधावृद्धिः हसादेःलघ्वकारोपधस्यसिटिसौवावृद्धिवाच्या अ

खदीत् गदव्यक्तायांवाचि गदति उपसर्गस्थनिमित्तान्नेर्गदादौ

२५

एतंवाचं गद नद्पतपद्घ्राधामासोहनयावाद्राप्सावपवहस।
मचिदिहः एतेगदादयः प्रणिगदति गदेत् गदतु अगदत् ज
गाद गद्यात् गदिता गदिष्यति अगदिष्यत् अगादीत् रदवि
लेखने रदति रदेत् रदेत् रदतु अरदत् ररद लोपःपचां
किसेचास्य पचादीनांसनादेशादीनांकितिएत्वोसतिएवंस्या
लोपोभवति असंयुक्तहसयोर्मध्यस्यस्याकारस्यैकारः रेदतुः
रेदुः सेटिथपिचेरेदिथ रद्यात् रदिता रदिष्यति अरदिष्य।

ओं
मही.
९५

त् अरादीत् अरदीत् णादव्यञ्जनेऽणादेः आदेः ष्णः स्नः नदति
नदेत् नदतु अनदत् प्रपूर्वः णादेश्चेति णत्वं प्रणदति ना
नाद नेदतुः नेदुः नेदिथ नद्यात् नदिता नदिष्यति अनदि
ष्यत् अनदीत् अनादीत् अनदिष्टां अनदिषुः अनदीः अ
नदिष्टं अनदिष्ट अनदिषं अनादिषं अनदिष्व अनादिष्व
अनदिष्म अनादिष्म अर्द्द गतौ याचने च अर्दति अर्देत् अ
र्दतु आर्दत् द्विर्वक्ते आम्वोरणादौ नुगमयांश्चेतरका

णदि धातवसंयोगान्ताकारादि धातूनां पूर्वस्य नुगागमो भवति
णादेसति अनर्द्दः आनर्द्दतुः आनर्द्दुः अर्द्यात् अर्द्दिता अर्द्दि
ष्यति अर्द्दिष्यत् अर्द्दिष्टां अर्द्दिषु इदि परमैश्वर्ये इन्दति इ
न्देत् इन्दतु अइन्दइतिस्थिते इंन्दणपुइतिस्थिते स्वरादेः स्व
रादेर्धातोर्द्वितीयोडागमो ऐन्दत् इन्दणपुइतिस्थिते कासादि
प्रत्ययादाम् कञ्सम्भपरः कास् आसृदय अप नाम्यादिगुरुमतो
त्वनेकस्वर धातुभ्यः प्रत्ययान्ताच्चणबादौ परे आम् प्रत्ययो भव

ॐ म.टी. १६

ति सचकृञसभूपरःप्रतययोक्रम्यः विदृदरिद्राजागृउषएभ्योवा

मू इंदांकृञपुइत्सस्मिन्दिते रः एवंसंबंधिनऋकारस्याकारो।

भवति वुतं धातोर्नामिनः धातोरंतभूतस्यनामिनोवृद्धिर्भ

वतिञ्णितिचपरे इंदांचकार ऋतः इन्दांचकतुः इन्दांचक्रुः

कादित्वान्नेट् इंदांचकर्थ इंदांचक्रथुः इंदांचक्र इंदांचकार

इंदांचकृव इंदांचकृम विधानसामर्थ्यात्भूभावेन इन्दां

मास इन्दांबभूव इन्द्यात् इन्दिता इन्दिष्यति स्वरादेः ऐ

न्दिष्यत् ऐन्द्री निदिकुत्सायां निन्दति निम्बिनिन्दानिंदामु
पसर्गात्णत्वंवाच्यं प्रणिन्दति प्रनिन्दति निन्देत् निन्दतु
अनिन्दत् निनेन्द निन्द्यात् निन्दिता निन्दिष्यति अनि
न्दिष्यत् अनिन्दीत् णिदकुत्सने प्रणिन्दति प्रनिन्दति
प्रणिन्देत् प्रनिन्देत् प्रणिद्यात् प्रनिद्यात् अनिन्दत् नि
निन्दिथ निन्द्यात् निन्दिता निन्दिष्यति अनिन्दिष्यत्
अनिन्दीत् इत्यादि उभयतो श्रोखति श्रोखेत् श्रोखतः

औखत् ह्विनेउपधाचगुणोङ्किति असवर्णेस्वरेपूर्वईकारोकारयो
ॐ महीः १८
रिङ्वोवावक्तव्यौ उवोख उखतुः ऊखुः उवोखिथ उखा
त् ओखिता ओखिष्यति ओखिष्यत् औषीत् अञ्चुगतिपूज
नयोः अञ्चति अञ्चेत् अञ्चतु अञ्चत्नुगमश्च आनञ्च
आनञ्चतुः आनञ्चुः पूजायामर्चनैलोपाभावोवाच्यः अंच्या
त् आच्यात् अंचिता आञ्चिष्यत् आंचीत् अञ्चिआयामे
आञ्चति अञ्चेत् आञ्चतु आञ्चत् अञ्चतेनुरवेतिकेचित्

आनांछ आन्छ अञ्छिता आञ्छिष्यत् आञ्छीत् ऊर्ध्वकौटि
ल्ये यौर्बिहसेइतिदीर्घः हूर्छति हूर्छेत् हूर्छतु अहूर्छत्
उहूर्छ व्रजगतौ व्रजति एमद व्रवादिगुणभूताकारणानेत
एर्बलोपौवाच्यो ववाज ववजतुः ववजुः ववजिथ वज्या
त् वाजिता वजिष्यति अवजिष्यत् अवजीत् व्रजगतौ व्र
जति व्रजेत् व्रजतु अव्रजत् वव्राज व्रज्यात् व्रजिता व्रजि
ष्यति अव्रजिष्यत् वदिव्रजेोरसौनित्यंवृद्धिः अव्राजीत् अज

ॐ
मही
१८

गतौक्षेपणेच अजति अजेत् अजतु आजत् अजेरार्धधातु
केवीवक्तव्यः द्वित्वबृद्धि विवाय नुधातोः विकरणासनोर्धा
तोश्चेवर्णोवर्णयोरियुवौभवतःस्वरेपरे अनेकस्वरस्यासंयो
गपूर्वस्यतद्यो विव्यतुः विव्युः स्वरांतान्नित्यानिटस्थपोवेट्
विवयिथ विवेथ विव्यथुः विवाय विव्यव विव्यम वीयात्
नेकस्वरादनुदात्तात् एकस्वराद्धातोर्धातुपाठेऽनुदात्तइत्सेवंप
ठतादिडागमोनभवति तेऽनुदात्तायथा ऊकारान्तात्नकार

त्वातन्नृकारांतात्विहायच उदयौ नैरस्तुहणाग्नुन्दुयौतीक्ष्णान्तुचव
ड़ुव्रूभौ सेटः द्वृवर्णान्तेषु डीशी स्विश्रियस्थानेतु धातवः एकस्व
राः स्वरांतायेऽनिटस्ते प्रकीर्त्तिताः २ वसतिशक्लाघसिरंजभल
भ्रमीरमिनमीमनिहन्नामिदिहनहः दुहिमिहीवहिलिहुः
हिदहदिशोदृशिमृषीविषीरिस्पृशीलिशाक्रुशः स्पृशादशा
सिध्यतिरुधियुधः सुधिर्बुधः साधसुषिपुष्यतिः श्लिषिः क्रुधि
बंधिविष्विषिदुषिव्यधत्त्राधिजुषशिषः त्विषिकृषिवकर्षेति ४

ॐ
मही
१९

तनिप्पायीवपूस्तपौलिपूलुपोतपूहृपूस्पूशापूद्दिपूहदिस्कंध दी
छिदूभिदूत्त्वदूशादूसदूखिदूतुदौ तुदभिदिः विदेपववचविद्यते
र्विविचीरज्जः ५ प्रछिभंजिनिजिसिचूसुचोभजिभ्रज्जतियेयि
युजीत्पजीरुजिः स्वञ्जिमसिस्रजिसंजयोभुजिः प्रोदिताः सविजि
रोहसानिट् वेता वेष्यति अवेष्यत् धातोनाम्निनः सेः अवैषीत्
अवैष्टां विलये लयति लयेत् लयत अलयत् चिलाय
तुधातोरितीपू चिलियतः चिलियिथ चिलेथ ये अनपि

कारेपरे पूर्वस्य दीर्घो भवति ह्लीयात् ह्लेता ह्लेष्यति अह्लेष्यत् अ
ह्लेषीत् चमु अदने ष्ठिवु क्लमु आङ्चमां दीर्घोऽपि वाच्यः आचामा
ति आङः किम् चमति ष्ठिवु निरसने नामधातुवितिसत्संन ष्ठी
विहसेद्दृतिदीर्घः ष्ठीवति ष्ठिवेः पूर्वस्य स्य योवा तिष्ठेव टिष्ठेव ष्ठी
व्यात् अष्ठेवीत् कटे वर्षावरणयोः कटति कटेत् कटतु अक
टत् चकार कटात् कटिता करिष्यति अकटिष्यत् हलंतादि
णाम्य स जागृह सादिवर्जे सोवृद्धिह सादयएकारेत् गुणस्तस्यंणे

ॐ
मही·
२

आयः गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यः स्वार्थे आयप्रत्ययो भवति उ
पधाया गुणः सधातु यङादि प्रत्ययान्तः शब्दः धातुसंज्ञो भवति धा
तुत्वात्तिवादयः गोपायति गोपायेत् गोपायतु अगोपायत् का
सादित्वादाम् गोपायांचकार गोपायांमास गोपायांबभूव ज
गुपिथ जगुपथ यतः यकारस्याकारस्यच लोपौ भवति अनपि
गोपाय्यात् गुप्यात् गोपायिता गोपिता उदितो वा गोप्ता गोपा
यिष्यति गोपिष्यति गोप्स्यति अगोपायिष्यत् अगोपिष्यत्

अगोप्सत् अगोपायीत् अगोपीत् आनिटोनामिवत् अगोप्सी
त् अगोप्सा एवं धूपसंतापे तपति तपेत् तपतु अतपत् त
ताप अतंतोनित्यानिटस्यपोवेट् तेपिथ ततप्थ अताप्सी
त् क्रमुपादविक्षेपे क्रमुक्लमुभ्रमुत्रसित्रुटिलषभ्रासभ्लासं
वाययभ्रसयोभवत्यपि क्रमः पंचस्वित्विषयेदीर्घस्तावक्रम्या क्राम्या
ति क्रामति क्रामेत् क्रामतु अक्रामत् चक्राम क्रम्यात् क्रम
ता क्रमिष्यति अक्रमिष्यत् अक्रामीत् यमउपरमे गमांछुः

ओं महो ३१

गमयमरहस्यं गच्छोभवत्सपि यच्छति यच्छेत यच्छंतु अयच्छत् य
याम येमतुः येमुः येमिथ ययंथ यम्यात् यंता यंस्यति अयं
सत् आदंतानांयमिरमिनमीनांचसेरिट्सक्पेवलकयो अयंसी
त् अयंस्ति अयंसिष्टां अयंसिषुः णमप्रह्वत्वेशब्दे नमति न
मेत् नमतु अनमत् ननाम नेमतुः नेमुः नेमिथ ननंथ
नम्यात् नंता नंस्यति अनंस्यत् गुचुग्लुचुचौर्ये अगुचत्
अगोचीत् अग्लुचत् अग्लोचीत् ग्लंचुगतौ अग्लंचत् अ

ग्लुचीत् इषुइच्छायां तौदादिकोयं धातुः तुदादित्वादप्रत्ययः इ।
च्छति इच्छेत् इच्छतु एच्छत इएष ईषतुः ईषुः इयेषिथ इष्या।
त् इषुसहलुभरिषरुषामनपितस्येड्वावक्तव्यः एषता एष्टा
एषिष्यति ऐषिष्यत् ऐषीत् ऐषिष्टां ऐषिषुः ञिफलविशरणे
फलति फलेत् फलतु अफेलत् पफाल आदेशादित्वेनैत्वपूर्व
लोपनिषेधे प्राप्ते तृफलभजत्रयां कितिणादौसेटि थपिचैत्वपूर्व।
लोपौवाच्यौ फेलतुः फेलुः फेलिथ फल्यात् फलिता फलिष्य।

ति अफलिष्यत लड्डुक्कारोपधत्वेनरद्धि विकल्पेप्राप्तेलकारान्तस्याकार
स्यैरोतिसंवद्धिर्वोच्यां अफालीत स्मरकृष्णगतो स्मरति तस्मार स्मीर
मही· ता अस्मरीत जिजये जयति जयेत जयतु अजयत सपरोत्तयोर्जे।
२२ र्गिंसमत्सयेपरेपरोत्तेचपरेजेर्गिरादेशोभवति जिगाय जिग्यतुः जि
ग्युः जिगायिथ जिगेथ जीयात जेता जेष्यति अजेष्यत अजैषीत॥
कृषविलेषने कर्षति कर्षेत कर्षतु अकर्षत उपधायालवोः चकर्ष
चकृषतुःचकृषुःउपधायालवोः चकर्षिथ कृष्यात कर्षा गुणोकृते